

формування цивілізованої правосвідомості крізь призму єдності та злагодженості, що є запорукою високого рівня правосуддя й захисту прав і законних інтересів учасників відносин у сфері господарювання [14, 50-56].

Література

1. Біда К.М. Суб'єкти права на касаційне оскарження в господарському судочинстві (сучасність та перспективи) / К.М. Біда // Вісник господарського судочинства. – 2004. – № 4. – С. 180-187.
2. Арсенов И.Г. Полномочия суда кассационной инстанции в арбитражном процессе: автореф. дис.... канд. юрид. наук: спец. 12.00.15 / Игорь Геннадьевич Арсенов. – Екатеринбург, 2001. – 23 с.
3. Про деякі питання практики застосування розділу XII-1 Господарського процесуального кодексу України: Постанова Пленуму Вищого господарського суду України 24.10.2011 р. № 11 // Вісник господарського судочинства. – 2011. – № 6. – С. 20-31.
4. Руденко М.В. Прокурор у господарському судочинстві : навч. посіб. / М.В. Руденко. – К.: Ін Юре, 2003. – 379 с.
5. Про деякі питання участі прокурора у розгляді справ, підвідомчих господарським судам [Електронний ресурс]: Постанова Пленуму ВСУ № 7 від 23.03.2012 р. // Закон і Бізнес. – 2012. – № 16. – Режим доступу: http://zib.com.ua/ua/9196-postanova_plenumu_vischogo_gospodarskogo_sudu_ukraini_pro_de.html.
6. Кожемяко А. Суб'єкти кассационного обжалования в арбитражном процессе / А. Кожемяко // Российская юстиция. – 2000. – № 2. – С. 23-25.
7. Ухвала Вищого господарського суду України від 02.12.11 р. по справі № 5019/1735/11 [Електронний

ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень України. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/19937536>.

8. Загребнев С. Апелляционная и кассационная инстанции арбитражных судов: общее и различие / С. Загребнев // Хозяйство и право. – 1997. – № 2. – С. 101-110.
9. Шерстюк В.М. Арбитражный процесс в вопросах и ответах / В.М. Шерстюк. – М.: Городец, 1998. – 336 с.
10. Арбитражный процесс: учебник для студ. / [В.Н. Аргунов, Т.К. Андреева, Е.А. Борисова и др.]; под ред. М.К. Треушников, В.М. Шерстюк. – 5-е изд., испр. и доп. – М.: Городец, 2002. – 476 с.
11. Гавршов И. Решение арбитражного суда / И. Гавршов // Хозяйство и право. – 1998. – № 5. – С. 58-61.
12. Єдиний державний реєстр судових рішень України. – [Електронний ресурс]: <http://reyestr.court.gov.ua/Search>.
13. Скворцов О.Ю. Кассационная инстанция в арбитражном суде / О.Ю. Скворцов. – М.: ЗАО “Бухгалт. бюл.”, 1997. – 188 с.
14. Осетинський А. Сучасна роль касаційної інстанції в умовах реформування господарського судочинства / А. Осетинський // Право України. – 2011. – № 6. – С. 50-56.

Ніколенко Л.М.

*кандидат юридичних наук,
професор кафедри господарського,
цивільного та трудового права*

*Маріупольського державного університету
Надійшла до редакції: 03.04.2013*

УДК 346

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ ІНСТИТУТУ КОМЕРЦІЙНОГО ПОСЕРЕДНИЦТВА

Потудінська О. В.

В умовах формування ринкових відносин в Україні особливої актуальності набули ринкові інституції, серед яких знаходиться інститут комерційного посередництва. Цей інститут був законодавчо закріплений тільки після прийняття Господарського кодексу України, хоча правові відносини подібного роду існували задовго до цього.

Дослідження інституту комерційного посередництва зумовлені теоретичної й практичної необхідністю, оскільки деякі теоретичні та практичні питання є дискусійними й вимагають уточнення й вдосконалення.

Мета статті - розглянути окремі теоретичні проблеми правового реформування інституту комерційного посередництва в господарських відносинах України.

Певні проблеми господарсько-правового регулювання інституту комерційного посередництва досліджувалися в роботах О.А. Беляневич, В.А. Васильєвої, О.М. Вінник, А.І. Дрішлюка, А.Л. Дядюк, Р.В. Колосова, Р.О. Короткої, В.К. Мілаш, О.В. Полтавського, В.В. Резнікової, Г.І. Сальникової, І.І. Світлак, О.Х. Юлдашева та інших.

За своєю суттю посередництво в економічному сенсі має давню історію, проте його перетворення в правовий інститут комерційного посередництва відбулося відносно недавно. Уперше згадується про комерційно-посередницьку діяльність у Законі України “Про зовнішньоекономічну діяльність”, де в ст. 4 йшлося про посередницькі операції. На сьогодні про надання

посередницьких послуг йдеться в різних нормативно-правових актах України, а саме: Законі України “Про зовнішньоекономічну діяльність”, Законі України “Про страхування”, Законі України “Про інвестиційну діяльність”, Законі України “Про цінні папери та фондовий ринок”, Законі України “Про товарну біржу”, Законі України “Про приватизаційні папери”, Законі України “Про науково-технічну інформацію”, Кодексі торгового мореплавства України, Положенні “Про міжнародний комерційний арбітражний суд при Торгово-промисловій палаті України” (Додаток до Закону України “Про міжнародний комерційний арбітраж”) та ін.

Комерційне посередництво - один з інститутів господарського права України. У Господарському кодексі України питання комерційного посередництва містяться в главі 31, яка називається “Комерційне посередництво (агентські відносини) у сфері господарювання”. Як випливає з цієї назви, комерційне посередництво визначається як агентські відносини. Водночас стаття 295 ГК України, яка називається “Агентська діяльність”, вказує: “Комерційне посередництво (агентська діяльність) є підприємницькою діяльністю, що полягає в наданні комерційним агентом послуг суб'єктам господарювання при здійсненні ними господарської діяльності шляхом посередництва від імені, в інтересах, під контролем і за рахунок суб'єкта, якого він представляє”.

Отже, поняття “комерційне посередництво” рівнозначно поняттю “агентська діяльність”, тобто законодавець визначає комерційне посередництво в одному випадку як відносини, в іншому - як діяльність. Крім того, ототожнення понять “комерційне посередництво” та “агентська діяльність” не відповідає сутності комерційного посередництва. На нашу думку, це явна термінологічна неоднозначність, яка потребує законодавчого уточнення.

Термін “комерційне посередництво” вживається в розділі 31 ГК України ще один раз - у ст. 305 ГК, і також як синонім агентської діяльності. У всіх інших статтях цієї глави йдеться про агентські відносини, агентські договори, агентів. Вважаю, що є доцільним їх розмежування, оскільки тут теж існує неясність, яка вимагає законодавчого роз’яснення. Оскільки два різних терміна позначають одне й теж явище, залишається незрозумілим, чим обґрунтовується їх одночасне існування і як вони співвідносяться між собою.

Здійснює комерційне посередництво комерційний агент - суб’єкт господарювання, який діє на підставі повноважень, наданих йому агентським договором. Водночас зі ст. 299 ГК України вбачається, що комерційний агент може бути й представником.

У частині 2 ст. 305 ГК України йдеться про те, що до агентських відносин (а отже, і комерційного посередництва, якщо слідувати логіці законодавця) можуть застосовуватись положення Цивільного кодексу України, якими регулюються відносини доручення. Тут простежується зв’язок понять “комерційне посередництво” і “комерційне представництво”. Відносини представництва розглядаються в розділі 17 розділу 4 книги 1 Цивільного кодексу України. Стаття 243 ГК України називається “Комерційне представництво”, однак самого визначення цього поняття не містить, у ній йдеться про комерційного представника, яким є особа, яка постійно та самостійно виступає представником підприємців при укладенні ними договорів у сфері підприємницької діяльності.

З питання співвідношення понять “комерційне посередництво” і “комерційне представництво” існує безліч різних точок зору. Так, на думку Р.О. Короткої [1, 82], І.Н. Галушиної [2, 124], А.І. Дришлюка [3, 85], В.А. Васильєвої [4, 37], Б.І. Пугинського [5, 216], комерційне посередництво (агентські відносини) містить елементи представництва, що говорить про взаємопов’язаності інститутів посередництва й представництва. Р.В. Колосов, А.Л. Дядюк, Г.Д. Сафіулліна вважають, що комерційне посередництво (агентська діяльність) не належить до інституту представництва. А.Л. Дядюк пропонує виключити ст. 243 “Комерційне представництво” з ЦК України [6, 216; 7, 15-18; 8, 439]. С.А. Спірідонов розглядає комерційне посередництво як комплексний інститут, в якому поєднуються риси як посередництва, так і представництва [9, 47]. На нашу думку, така позиція є вірною.

Немає єдиної думки й щодо поняття “комерційне посередництво”. На думку О.М. Вінник, комерційне посередництво (агентська діяльність) - це різновид господарських правовідносин, що складаються на договірних засадах між агентом (суб’єктом агентської діяльності у сфері господарювання), принципалом і третіми особами щодо представницьких дій агента, які здійснюються від імені, під контролем і за рахунок принципала з метою

задоволення законних приватних інтересів учасників зазначених відносин (агента, принципала, третіх осіб) і з врахуванням публічних інтересів (дотриманням публічного порядку) [10, 425]. Г.І. Сальникова розглядає комерційне посередництво як самостійний вид підприємницької діяльності, яка вважає, що між особою, зацікавленою в одержанні посередницької послуги (клієнтом), і особою, яка робить таку послугу, складається посередницьке правовідношення - договірне зобов’язання майнового характеру, при якому одна особа (посередник) зобов’язується сприяти іншій особі (клієнту) у встановленні, зміні або припиненні правовідносин у сфері підприємницького обороту, а клієнт зобов’язується оплатити надану послугу, з метою сприяння у встановленні нового правовідношення з третіми особами [11, 7]. В.В. Резнікова пропонує визначення правової сутності господарського посередництва, яка полягає в наданні посередницької послуги у сфері обміну, тобто на ринку, - нею є юридична та/або фактична дія (сукупність дій) суб’єкта господарювання - посередника, що вчиняється ним від власного імені, але за рахунок і в інтересах іншого учасника господарських відносин - послугоотримувача, результатом якої є певний корисний ефект як нематеріальне благо, що має споживчу вартість і задовольняє потреби такого послугоотримувача [12, 24]. Є також і інші точки зору щодо цього питання [13].

Комерційне посередництво - це один з видів підприємницької діяльності, пов’язаний з наданням послуг. За чинним законодавством України, комерційне посередництво може здійснюватися в біржовій, страховій, торговій, туристичній діяльності; це й посередництво, пов’язане з випуском цінних паперів; морське агентування та ін. Звертаючись до комерційного посередника по допомогу, господарюючий суб’єкт, як правило, отримує комплекс професійних послуг та заощаджує час і гроші.

Однак оскільки правове регулювання інституту комерційного посередництва в Україні не має багаторічного досвіду, воно відстає від потреб практики. Це призводить до того, що не завжди захищаються права сторін за агентським договором, а також має місце формальне виконання посередницьких послуг. Прикладом одержання посередником незаробленої винагороди можуть бути процедури тендерних закупівель, робота окремих торговельних бірж, що стали лише зручним майданчиком для створення ряду монопольних органів [14, 18].

Комерційне посередництво є правовим явищем, яке планомірно розвивається. Інститут комерційного посередництва вимагає подальшого реформування. Багато питань, пов’язаних із правовим регулюванням комерційного посередництва (агентських відносин), його співвідношення з іншими правовими інститутами є дискусійними. У чинному господарському законодавстві України комерційним посередництвом визначаються агентські відносини та агентська діяльність, що не є вірним, оскільки не відповідає правовій природі комерційного посередництва. Комерційне посередництво, як явище й правова категорія, вимагає подальшого теоретичного дослідження та законодавчого врегулювання.

Література

1. Коротка Р.О. Місце інституту комерційного посередництва в господарському праві / Р.О. Коротка - Юридична Україна. - 2007. - № 6. - 80-86 с.
2. Галушина І.Н. Посредничество в гражданском

и торговом законодательстве Франции и Германии / И.Н. Галушина // Закон. - 2005. - № 2 - 122-124 с.

3. Дрішлюк А.І. До проблеми визначення агентського договору в сучасному цивільному та господарському законодавстві України / А.І. Дрішлюк // Університетські наукові записки. - 2005. - № 4(16). - 82-85 с.

4. Васильєва В.А. Проблемы гражданско-правового регулирования отношений, связанных с предоставлением посреднических услуг. Автореферат докт. дис... / В.А. Васильева. - Киев. - 2003. - 37 с.

5. Пугинский Б.И. Коммерческое право России: учебник / Б.И. Пугинский. - 2-е изд. - М.: Зерцало, 2007. - 350 с.

6. Колосов Р.В. Поняття й місце агентського договору в цивільному праві. // Часопис Київського університету права. - 2002. - № 3. - 42-45 с.

7. Дядюк А.Л. Правове регулювання комерційного посередництва (агентських відносин у сфері господарювання). Автореферат канд. дис... / А.Л. Дядюк - Київ. - 2010. - 21 с.

8. Сафиуллина Г.Д. Предмет агентского договора и основные идеи представительства (действие "в чужих интересах" и действие "от чужого имени"): сравнительно-правовой аспект / Г.Д. Сафиуллина // Цивилистические записки: меж вуз. сб. науч. трудов. - Екатеринбург: Ин-т частного права. - 2005. - Вып. 4. - 439-447 с.

9. Спиридонов С.А. Посредничество как комплексный институт гражданского права РФ. Дис... канд. юрид. наук / С.А. Спиридонов. - М. - 2007. - 143 с.

10. Вінник О.М. Господарське право: курс лекцій / К.: Атіка, 2004. - 463 с.

11. Сальникова Г.І. Правове регулювання посередництва у підприємницькій діяльності. Автореферат канд. дис... / Г.І. Сальникова. - Х. - 2003. - 14 с.

12. Резнікова В.В. Теоретичні проблеми регулювання посередництва у сфері господарювання України. Автореферат докт. дис... / В.В. Резнікова. - К. - 2011. - 26 с.

13. Проценко В. Агентський договір // Підприємництво, господарство і право. - 2007. - № 4. - С. 24-26; Мілаш В. Проблеми визначення галузевої природи комерційного договору // Право України. - 2007. - № 3. - С. 124-127; Мілаш В. Про розвиток господарсько-правового регулювання договірних відносин // Підприємництво, господарство і право. - 2007. - № 5. - С. 36-40; Первомайський О. Комерційне представництво та посередництво: практичні моменти // Юридичний вісник України. - № 18, 2009. - 1-7 с.; Беянович О. Про спеціалізацію в правовому регулюванні господарських договірних відносин // Право України - 2010. - № 8. - С. 64-71; Рушак І. Співвідношення термінів "правочин", "угода", "договір" у цивільному праві України // Підприємництво, господарство і право. - 2010. - № 7. - С. 101-106.

14. Панченко А.Л. Удосконалення господарсько-правового регулювання інституту комерційного посередництва. Автореферат канд. дис... / А.Л. Панченко. - Київ, 2011. - 28 с.

Потудінська О.В.

старший викладач кафедри права

Одеського інституту МАУП

Надійшла до редакції: 01.04.2013

УДК 336.272

СОЦІАЛЬНА СПРАВЕДЛИВІСТЬ ПРИ ОПОДАТКУВАННІ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

Рядінська В. О.

Для сучасної України питання соціальної справедливості при оподаткуванні доходів фізичних осіб є дуже гострим. У зв'язку зі значною диференціацією доходів українців все частіше визначається атрибутивність закріпленого в Податковому кодексі України принципу соціальної справедливості податкового законодавства й наголошується на необхідності реформування загальних засад податкового законодавства з метою його удосконалення для забезпечення реалізації визначеного принципу.

Проте реалізація принципу соціальної справедливості є одним з найскладніших завдань, що постають перед законодавцем. Дослідженню цієї проблеми науковці присвячують свої праці вже не одне сторіччя. А. Сміт, Д. Рікардо, С. Сісмонді, П. Буагільбер, А. Вагнер, Т. Гобс, П. Верри, О. Мирабо, Дж. Миль, П.А. Гольбах, У. Петті, М.М. Олексієнко, Е.М. Берендтс, М.І. Боголепов, С.І. Іловайський, А.А. Ісаєв, І.Х. Озеров, К.Т. Еєберг, І.І. Янжул, К.Г. Рау, А.В. Бризгалін, О.Ю. Грачева, І.І. Ккчеров, Е.О. Ровинський, М.П. Куерявенко, Л.К. Воронова, Г.П. Толстопятенко, Д.С. Ципкін, С.Г. Пепеляєв та інші науковці аналізували принцип соціальної справедливості при оподаткуванні доходів фізичних осіб, проте їх дослідження пов'язані з визначенням соціальної справедливості, притаманної їм часу, соціальному устрою країни, в якій вони жили, економічним і політичним тенденціям тощо. У сучасній українській науці податкового права

дослідженню соціальної справедливості оподаткування доходів фізичних осіб приділено недостатню увагу, що зумовлює актуальність нашої роботи.

Соціальна справедливості у підпункті 4.1.6 пункту 4.1 статті 4 Податкового кодексу України (надалі - ПКУ) визначається категорією "платоспроможність": "...податки та збори встановлюються відповідно до платоспроможності платників податків" [1]. Необхідно відзначити, що вказана категорія в податковому праві пройшла значний розвиток, тому необхідно дослідити генезис цієї категорії, визначити основні аспекти, що визначають її сутність, і на підставі цього зробити висновок, у чому полягає платоспроможність (відповідно, і соціальна справедливості оподаткування) на сучасному етапі в Україні, з'ясувати стан її реалізації та запропонувати напрями удосконалення.

Вперше ідею платоспроможності (встановлення податків відповідно до можливості платника податків сплачувати їх) висунув А. Сміт [2]. Його послідовники А. Вагнер [3], Дж. Миль [4, 76], У. Петті [5, 23] та інші розвили її та сформулювали принцип платоспроможності як необхідність встановлювати податки й збори залежно від доходу, що отримує платник податків. Проте в умовах тогочасного суспільства реалізація подібного принципу вважалася утопічною.

У другій половині XIX сторіччя, зі зміною соціального устрою та зміцненням фінансової науки, склалася спри-

© В.О. Рядінська, 2013